

NASILJE U HRVATSKOM ZATVORSKOM SUSTAVU – ANALIZA SLUŽBENIH PODATAKA

*Martina Pleško, asistentica na Odsjeku za kriminologiju, Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet²⁵³*

Sažetak: *Nasilje je značajan javnozdravstveni problem. U zatvorskom okruženju smatra se neizbježnom i općeprisutnom pojavom. Kaznena tijela odgovorna su za održavanje sigurnosti, kako zatvorenika, tako i zaposlenika u penalnom sustavu. Održavanje sigurnosti znatno je otežano u situaciji porasta broja zatvorenika. Upravo je prenapučenost kaznenih tijela jedan od često istraživanih korelata nasilnog ponašanja u penalnim sustavima. Nasilje rezultira raznim nepovoljnim posljedicama koje se odražavaju na mnoge aspekte izvršavanja kazne zatvora. U svrhu boljeg razumijevanja problema nasilja u zatvorskom sustavu, kao i njegove prevencije i suzbijanja, neophodno je njegovo konstantno praćenje te adekvatno adresiranje. Jedan od pristupa u praćenju različitih oblika nasilnog ponašanja u penalnom sustavu je praćenje službenih pokazatelja. Shodno navedenom, cilj ovog rada je analiza službenih pokazatelja određenih oblika nasilnog ponašanja u hrvatskim kaznenim tijelima (tjelesni napadi zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela i tjelesni sukobi između zatvorenika) u razdoblju od 2013. do 2022. godine, a u svrhu provjere dijela situacijskog modela objašnjenja nasilja u zatvorskom sustavu. Analiza službenih podataka Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske ukazuje na pad broja zatvorenika u razdoblju od 2013. do 2016. godine, dok je njihov broj nakon 2016. godine u porastu te, prema zadnja dva dostupna izvješća, premašuje postojeće smještajne kapacitete. Porast broja zatvorenika nije praćen paralelnim porastom broja službenika pravosudne policije. U promatranom razdoblju, stope tjelesnih napada zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela bile su najviše tijekom 2013. i 2019. godine, a najmanje tijekom 2015. godine. Stope tjelesnih sukoba između zatvorenika relativno su konstantne, s nešto većim porastom tijekom 2020. godine. Zaključno, iako prema službenim podacima problem nasilja u hrvatskim zatvorima i kaznionicama nije alarmantan, tijekom zadnjih godina (2021. i 2022.) uočava se blagi porast stope ovih oblika nasilnog ponašanja unutar kaznenih tijela.*

Ključne riječi: *nasilje, zatvorski sustav, službeni podaci, Hrvatska*

Uvod

U suvremenom društvu nasilje je gotovo uobičajena pojava koja predstavlja značajan javnozdravstveni problem (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010). Budući da je riječ o izrazito složenom i višeznačnom konstrukt, postoje mnogobrojne definicije nasilja. Jednu od obuhvatnijih ponudila je Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization, 2002) prema kojoj nasilje podrazumijeva namjernu primjenu fizičke sile ili snage, koja može biti stvarna ili prijeteća, usmjerena protiv samoga sebe ili pak drugog pojedinca, skupine ili zajednice. Posljedično, postoji velika vjerojatnost ozljede, psihološke štete, deprivacije, oštećenog razvoja, ali i smrti (World Health Organization, 2002). Navedenom definicijom obuhvaćene su tri osnove kategorije nasilja, odnosno autoagresivno, interpersonalno te kolektivno nasilje (World Health Organization, 2002). U zatvorskom sustavu nasilje se prvenstveno dijeli na individualno i kolektivno, pri čemu se individualno nasilje odnosi na napad pojedinog zatvorenika na drugog zatvorenika ili na službenika kaznenog tijela. Kolektivno nasilje obuhvaća veći broj sudionika, odnosno širih je razmjera te može poprimiti oblik pobune (Mejovšek, 2002). Nasilje u kaznenim tijelima moguće je kategorizirati i obzirom na vrstu nasilja i vrstu odnosa

²⁵³ martina.plesko@erf.unizg.hr

pa se tako prema vrsti nasilja razlikuje fizičko nasilje prema sebi, fizičko interpersonalno nasilje te seksualno nasilje. Obzirom na kriterij odnosa, nasilje može biti horizontalno, odnosno počinjeno između zatvorenika te vertikalno koje može biti usmjereno od strane zatvorenika prema službenicima, ali i od službenika prema zatvorenicima. Važno je napomenuti kako se oba navedena oblika nasilja mogu realizirati na individualnoj, ali i kolektivnoj razini (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010). Nasilno ponašanje može se promatrati i u kontekstu motivacije za njegovo činjeno te se tada ono dijeli na instrumentalno i ekspresivno. Dok je instrumentalno nasilje usmjereno ka postizanju nekog cilja poput dobivanja određenog statusa unutar zatvoreničke grupe, ekspresivnim nasiljem zatvorenik spontano otpušta napetost prouzročenu nekom smetnjom (Welch, 2011).

Dominantni modeli objašnjenja nasilja u zatvorskom sustavu su importacijski, deprivacijski i situacijski model. Glavna pretpostavka importacijskog modela jest da zatvorenici svoja osobna obilježja, vrijednosti i norme pa i nasilno ponašanje „unose“ u zatvorsko okruženje (Beauregard i Brochu, 2013), stoga se nasilje u zatvoru/kaznionici doživljava kao rezultat individualnih karakteristika zatvorenika (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010). Deprivacijski model pak polazi od činjenice da su zatvorenici tijekom izdržavanja kazne zatvora suočeni s brojnim deprivacijama koje pridonose patnji i frustraciji zatvorenika što se potom ispoljava u obliku nasilnog ponašanja i bijesa (Sykes, 1958; prema Fedock, 2017). Prema postavkama situacijskog modela, za razumijevanje ponašanja općenito, ali i nasilja u kaznenim tijelima, nužno je promotriti odnos između osobnih karakteristika zatvorenika te karakteristika okruženja u kojemu je nasilje počinjeno (Wortley, 2002). Drugim riječima, na prilagodbu i ponašanje zatvorenika u zatvoru ili kaznionici, osim njegovih osobnih obilježja, utječu i čimbenici situacije u kojoj se pojedinac nalazi (Cooke i sur., 2008). Shodno tome, prenapučenost kaznenog tijela, vrsta ustanove u kojoj zatvorenik izdržava kaznu zatvora, način upravljanja ustanovom te stupanj kontrole, neki su od situacijskih čimbenika koji se najčešće razmatraju u odnosu na pojavu nasilnog ponašanja u zatvorskom okruženju (Griffin i Hepburn, 2012; Steiner i Wooldredge, 2013; Wolff i sur., 2007).

U okviru situacijskog modela, prenapučenost kaznenih tijela jedan je od često istraživanih korelata nasilnog ponašanja u penalnim sustavima (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010). Termin prenapučenosti zatvora i kaznionica uglavnom implicira na omjer ukupnog broja zatvorenika i najvećeg zakonskog smještajnog kapaciteta pojedine ustanove (Rajić, 2017). Na taj način definirana, prenapučenost može negativno utjecati na različite aspekte boravljenja u zatvorskom okruženju. Primjerice, uslijed prekapacitiranosti kaznenih tijela može doći do kršenja prava zatvorenika (Kovčo Vukadin i sur., 2009), smanjene ili nedovoljne medicinske skrbi (Jacobi, 2005; Wallace, 2012) te ukidanja prostora za rekreaciju kako bi se iste prenamijenile u dodatne spavaonice (Martin i sur., 2012). Isto tako, problem prenapučenosti se, između ostaloga, može nepovoljno odraziti na organizaciju svakodnevnog života u ustanovi. Štoviše, zbog prekapacitiranosti pojedinih odjela kaznenih tijela može doći do neprimjerenog smještaja i režima zatvorenika čime se narušava rehabilitacijski aspekt izvršavanja kazne zatvora (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010). Također, prenapučenost može doprinijeti psihosocijalnom stresu koji se posljedično može reflektirati u obliku impulzivnosti i/ili kroz rizična ponašanja poput agresije (Ruderman i sur., 2015). Raznim studijama o povezanosti prenapučenosti i nasilja u zatvorskom sustavu dobiveni su različiti rezultati. Naime, pojedini autori (Sechrest, 1991; Woolredge i sur., 2001; Baggio i sur., 2020) naglašavaju pozitivnu povezanost nasilja u zatvorima s njihovom prekapacitiranosti. Drugim riječima, stopa nasilnog ponašanja povećava se ukidanjem prostora za rekreaciju i druge okupacijske aktivnosti te narušavanjem osobnog prostora zatvorenika, što je neminovna posljedica prenapučenih ustanova (Austin i Irwin, 2001; prema Martin i sur., 2012). Ipak, drugi autori (Ekland-Olson i sur., 1983; Reisig, 2002) ne pronalaze povezanost nasilja u zatvorskom okruženju i broja, odnosno gustoće zatvorenika. Štoviše, povećanje nasilja u prekapacitiranim ustanovama objašnjava se kao posljedica lošeg upravljanja institucijom te nedostatka obuke zaposlenika (Gaes, 1994; Reisig, 2002). Potrebno je spomenuti kako je u Tartaro (2002) u svojoj studiji utvrdio čak i negativnu korelaciju između prenapučenosti i nasilja u penalnom sustavu. Obzirom na metodološke razlike i posljedične razlike u dobivenim rezultatima provedenih studija u odnosu na povezanost prenapučenosti i nasilja u kaznenim tijelima, važno je uzeti u obzir kompleksnost kako svakog konstrukta zasebno, tako i njihovog međudnosa (Wulf-Ludden, 2013). Osim toga, za razumijevanje navedenih oprečnih rezultata, u obzir treba uzeti i različite mjere i

aktivnosti koje se provode uslijed prenapučenosti ustanove, a u svrhu suzbijanja i prevencije nasilja (Tartaro i Levy, 2007).

Kaznena tijela odgovorna su za održavanje sigurnosti, kako zatvorenika, tako i zaposlenika u penalnom sustavu, međutim, ono je znatno otežano u situaciji porasta broja zatvorenika (Wulf-Ludden, 2013). Shodno tome, opravdano je pretpostaviti da će rast broja zatvorenika pratiti porast broja službenika kaznenih tijela, posebice djelatnika odjela osiguranja (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010). Ukoliko tome nije tako, za pretpostaviti je manjak nadzora i kontrole što, prema situacijskom modelu objašnjenja nasilja u zatvorskom sustavu, otvara prostor incidentnim ponašanjima zatvorenika (Wortley, 2002). Naime, nedostatan broj zaposlenika kaznenih tijela obzirom na broj zatvorenika održava se na (ne)mogućnosti organiziranja i provođenja tretmanskih aktivnosti i programa (Kovčo Vukadin i sur., 2009). Isto tako, uvelike pridonosi i većem broju stresora te frustracije među zatvorenicima i osobljem, što potencijalno narušava mentalno zdravlje jednih i drugih te se, između ostaloga, očituje u većem broju tjelesnih sukoba zatvorenika, ali i napada zatvorenika na službenike (Kovčo Vukadin i sur., 2009). Prema statističkim podacima, u SAD-u je vertikalno nasilje zatvorenika prema osoblju poraslo za 27% u periodu između 1995. i 2000. godine (Stephan i Karberg, 2003). Porast ovog oblika nasilja primjetan je i prema novijim podacima na području Engleske i Walesa. Naime, tijekom 2023. godine zabilježen je porast stope napada zatvorenika prema osoblju za 20% u odnosu na 2022. godinu (Ministry of Justice, 2024). Što se tiče horizontalnog nasilja među zatvorenicima u Engleskoj i Walesu, također je zabilježen porast stope napada. Točnije, zaključno s prosincem 2023. godine stopa napada između zatvorenika viša je za 20% u odnosu na prethodnih 12 mjeseci (Ministry of Justice, 2024). Jedno od relevantnih istraživanja o nasilju u hrvatskom zatvorskom sustavu provedeno je 2006. godine te su rezultati pokazali kako je više od polovice ispitanih zatvorenika tijekom boravka u nekom od kaznenih tijela sudjelovalo u tjelesnom sukobu s drugim zatvorenicima (Balent, 2008). Zanimljiv je podatak kako je više od 40% zatvorenika koji su sudjelovali u istraživanju mišljenja da je nasilje neizbježno u kaznenim tijelima (Balent, 2008). Valja istaknuti i istraživanje koje je provela Kovčo Vukadin (2014) tijekom 2011. i 2012. godine. Rezultati tog istraživanja pokazali su, između ostaloga, kako je verbalno nasilje najzastupljeniji oblik nasilja, kako između samih zatvorenika, tako i od strane zatvorenika prema službenicima pravosudne policije (Kovčo Vukadin, 2014).

Nemoguće je sa sigurnošću utvrditi incidenciju nasilja u zatvorskom okruženju jer je pretpostavljena tamna brojka ove pojave poprilično velika (Rajić, 2017), što se može objasniti na više načina. Naime, zatvorenici zbog raznih razloga, poput straha od osвете ili postojanja zatvoreničkog kodeksa, ne prijavljuju doživljeno ili zapaženo nasilje (Wolff i sur., 2007). Isto tako, niti zaposlenici kaznenih tijela ne prijavljuju svako nasilno ponašanje zbog niza administrativnih poslova koji slijede nakon prijave (Wolff i sur., 2007). Kao jedno od objašnjenja tamne brojke, Wolff i sur. (2007) navode i konstataciju da se određeni dio nasilja odvija u vrijeme i na područjima koja nisu pod neposrednim uvidom službenika ili pod videonadzorom. Slijedom navedenog, može se zaključiti kako se službeni podaci o broju nasilnih sukoba unutar zatvorskog sustava uglavnom odnose na one incidente čije su posljedice toliko ozbiljne da nisu mogle ostati neprimijećene (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010). Unatoč poteškoćama pri utvrđivanju incidencije nasilnog ponašanja, razne studije potkrepljuju pretpostavku da ja nasilje sastavni dio života u zatvoru (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010). Istraživanjem Wolffa i sur. (2007) dobiveni su podaci prema kojima je stopa fizičkog nasilja među muškim zatvorenicima 18 puta veća u odnosu na opću populaciju, a stopa fizičke viktimiziranosti kod ženskih zatvorenica je 27 puta veća usporedno s općom populacijom.

Neupitno je da nasilje rezultira raznim nepovoljnim posljedicama koje se odražavaju na mnoge aspekte izvršavanja kazne zatvora (Gadon i sur., 2006; Rajić, 2017). Nasilno ponašanje prvenstveno stvara nesigurno okruženje, pobuđuje osjećaj straha među zatvorenicima i zaposlenicima kaznenih tijela te narušava samu učinkovitost funkcioniranja penalnog sustava (Beijersbergen i sur., 2015). Osim toga, nasilni incidenti među zatvorenicima povezani su s raznim nepoželjnim ponašanjima u zatvorima i kaznionicama, poput oštećivanja imovine, samoozljeđivanja, zlorabe opojnih sredstava i drugih (Ireland, 2002). Nasilje unutar zatvorskog okruženja može se negativno odraziti i na recidivizam. Naime, Trulson i sur. (2011) navode da su recidivizmu skloniji oni zatvorenici koji su boravili u ustanovama u kojima je nasilno ponašanje bilo gotovo svakodnevna pojava. Isto tako, za

one zatvorenike koji su sudjelovali u incidentima tijekom izdržavanja kazne zatvora, ono se smatra jednim od značajnijih indikatora daljnjeg kriminalnog ponašanja (Trulson i sur., 2011). Osim neposrednih učinaka na same zatvorenike, nasilje u zatvorskom okruženju negativno se odražava i na zaposlenike kaznenih tijela, kao i na društvo općenito. Takvi učinci primjetni su u obliku veće fluktuacije osoblja, smanjenog povjerenja u rad pojedine ustanove (Gadon i sur., 2006), ali i kroz razne ekonomske aspekte (Rajić, 2017). Navedeno ukazuje na široki doseg negativnih posljedica nasilja u penalnom sustavu. Kako bi se bolje razumio ovaj problem te kako bi njegova prevencija i suzbijanje bilo što učinkovitije neophodno je njegovo konstantno praćenje te adekvatno adresiranje. Jedan od pristupa u praćenju različitih oblika nasilnog ponašanja u zatvorskom sustavu je praćenje službenih pokazatelja.

Metodologija

Cilj ovog rada je analiza službenih pokazatelja određenih oblika nasilnog ponašanja u hrvatskim kaznenim tijelima (tjelesni napadi zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela i tjelesni sukobi između zatvorenika) u razdoblju od 2013. do 2022. godine, a u svrhu provjere dijela situacijskog modela objašnjenja nasilja u zatvorskom sustavu.

U radu su analizirani službeni podaci Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske koje Ministarstvo svake godine podnosi Hrvatskom saboru u obliku Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara (dalje: Izvješća). U Izvješćima se, između ostaloga, navode pokazatelji o brojnom stanju i strukturi zatvorenika te incidenciji i fenomenologiji nasilja u penalnom sustavu. Statistički podaci odnose se na osobe lišene slobode, odnosno zatvorenike koji su definirani kao „osobe na izdržavanju kazne zatvora izrečene u kaznenom postupku, osobe na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora, osobe na izdržavanju mjere istražnog zatvora, osobe kojima je u prekršajnom postupku izrečena kazna zatvora, osobe kojima je u prekršajnom postupku izrečena novčana kazna zamijenjena kaznom zatvora, osobe kojima je temeljem članka 135. Prekršajnog zakona (NN 107/07 (118/18)) određeno zadržavanje“ (Ministarstvo pravosuđa, 2021). Za potrebe ovoga rada analizirani su podaci o broju zatvorenika i postojećih smještajnih kapaciteta, broju službenika pravosudne policije, broju napada zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela te broju tjelesnih sukoba između zatvorenika.

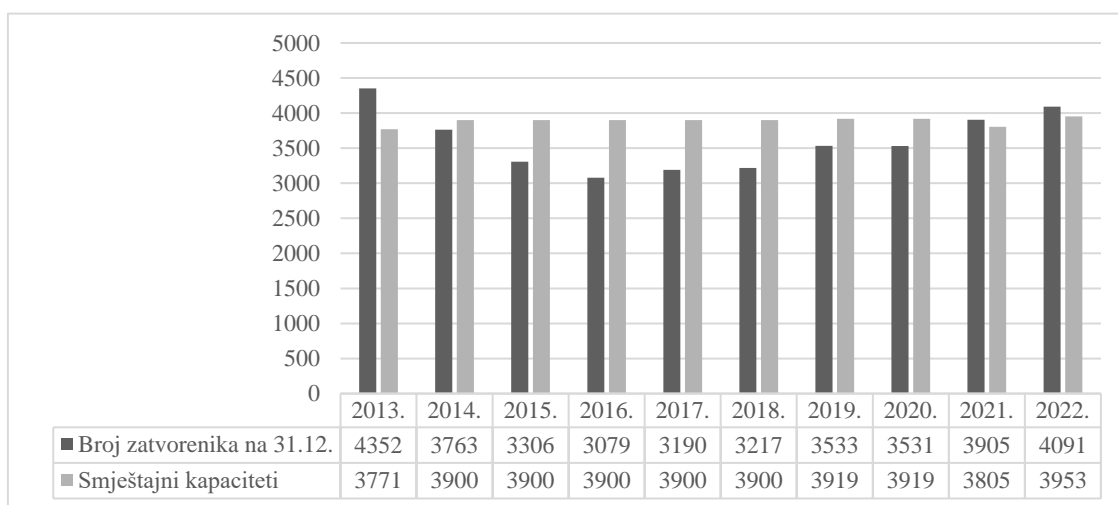
U analizi službenih podataka korištena je deskriptivna analiza (frekvencije i postotci) te je izračunata stopa.

Rezultati i rasprava

Izvješće sadrži dvije vrste podataka o stanju i kretanju broja zatvorenika. Prvi tip podataka odnosi se na ukupan broj zatvorenika koji su, u određenom razdoblju tijekom godine za koju se podnosi Izvješće, boravili u nekom kaznenom tijelu u Republici Hrvatskoj (tzv. „flow“ podaci). Drugi pokazatelj brojčanog stanja zatvorenika je njihov ukupan broj na dan 31. prosinca izvještajne godine (tzv. „stock“ podaci). U Grafu 1 je „stock“ podacima prikazan odnos broja zatvorenika i ukupnih postojećih kapaciteta u zatvorima i kaznionicama od 2013. do 2022. godine. Primjetan je pad broja zatvorenika u razdoblju između 2013. i 2016. godine. Moguće je da su jednim dijelom padu broja zatvorenika doprinijele promjene u zakonodavstvu, obzirom da je novi Kazneni zakon Republike Hrvatske stupio na snagu 01. siječnja 2013. godine. Naime, novim Kaznenim zakonom proširene su mogućnosti izricanja alternativnih sankcija te se povećao djelokrug probacijske službe. Navedeno je doprinijelo povećanom broju izricanja alternativnih sankcija kojima se zamjenjuje kazna zatvora (Ministarstvo pravosuđa, 2017). Istodobno, moguće je da su u nekom dijelu i promjene u vezi ograničenja trajanja istražnog zatvora u okviru Zakona o kaznenom postupku također pridonijele smanjenju broja zatvorenika. Uz navedeno, bilježi se i blagi porast ranijeg otpuštanja zatvorenika, kao i uvjetovanog dijela kazne (Ministarstvo pravosuđa, 2017). Nakon 2016. godine brojčano stanje zatvorenika u kontinuiranom je porastu te prema zadnjim dostupnim podacima, onima za 2022. godinu, broj zatvorenika iznosi nešto više od 4 000 (Ministarstvo pravosuđa, 2024). Konstantan blagi porast zatvorenika, prema navodima Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, jednim dijelom je rezultat porasta broja istražnih zatvorenika, ali i opoziva dijela izrečenog rada za opće dobro

koji se pritom zamjenjuje kaznom zatvora (Ministarstvo pravosuđa, 2019). Što se tiče postojećih smještajnih kapaciteta, njihov broj se unutar promatranog razdoblja povećao 2014. godine te je od tada relativno konstantan, ali izgleda ne i dovoljan. Naime, broj zatvorenika prema zadnja dva dostupna izvješća premašuje predviđene smještajne kapacitete kaznenih tijela, što je posebno izraženo u zatvorenim uvjetima (Ministarstvo pravosuđa, 2022, 2024). Aktualni problem prenapučenosti u hrvatskim zatvorima i kaznionicama primjetan je i prema podacima sadržanima u Godišnjoj penalnoj statistici Vijeća Europe, poznatijoj kao SPACE I (Aebi i sur., 2023). Prema „stock“ podacima na dan 31. siječnja, a usporedno s drugim državama članicama Vijeća Europe, gustoća zatvorenika obzirom na postojeće smještajne kapacitete u hrvatskim kaznenim tijelima je tijekom godina bila niske ili srednje razine. Međutim, 2022. godine Hrvatska prema navedenom kriteriju pripada kategoriji „visoke razine“ što označava da je prenapučenost zatvora i kaznionica veća za 5,1% do 25% od europske srednje vrijednosti (Aebi i sur., 2023). Točnije, u Hrvatskoj gustoća zatvora/kaznionica na 100 mjesta iznosi 102,6, dok je europska srednja vrijednost 88,2.

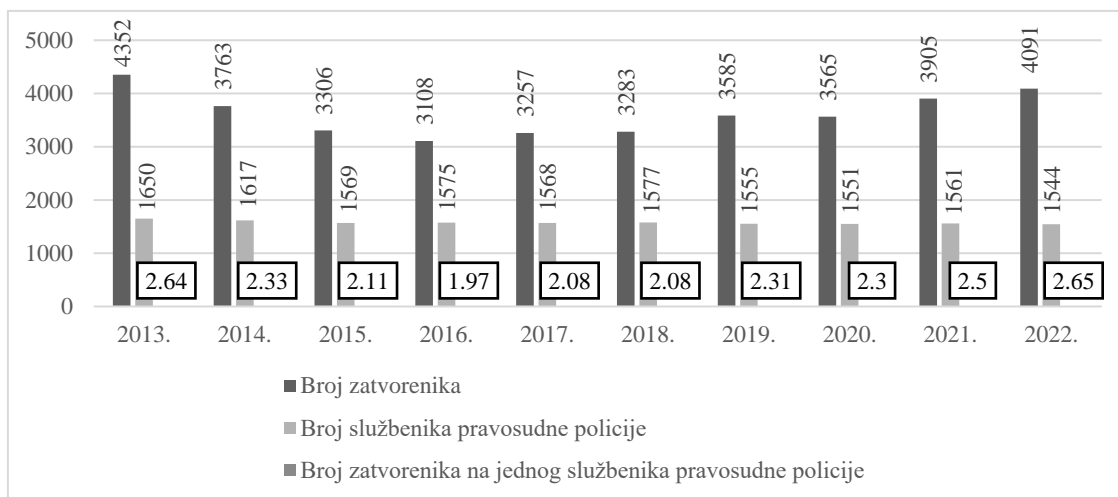
Graf 1. Odnos broja zatvorenika i postojećih smještajnih kapaciteta

Porast broja zatvorenika, na što ukazuju službeni podaci Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, zasigurno ima utjecaj na sigurnost kaznenih tijela. Shodno tome, važno je proučiti stanje i kretanje broja zaposlenika kaznenih tijela, a posebice službenika pravosudne policije, odnosno odjela osiguranja. Na temelju službenih pokazatelja prikazanih u Grafu 2 vidljivo je kako broj službenika pravosudne policije ne prati porast broja zatvorenika. Štoviše, najviše službenika odjela osiguranja u analiziranom razdoblju bilo je 2013. godine od kada se bilježi blagi, ali kontinuirani pad. Smanjenjem broja službenika pravosudne policije uz povećanje broja zatvorenika dolazi do povećanja opterećenja službenika te je tako 2022. godine uočeno najveće opterećenje u promatranom razdoblju. Točnije, tijekom 2022. godine jedan službenik odjela osiguranja bio je odgovoran za 2,65 zatvorenika (Ministarstvo pravosuđa, 2024). O nedostatku službenika pravosudne policije ukazuje i podatak o popunjenosti sistematiziranih radnih mjesta za 2022. godinu prema kojem je za službenike odjela osiguranja predviđeno 2 015 mjesta, a popunjeno je 1 560. Dakle, nije popunjeno nešto više od 20% sistematiziranih radnih mjesta za djelatnike odjela osiguranja što Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske ocjenjuje nezadovoljavajućim (Ministarstvo pravosuđa, 2024). Navedeni problem primjetan je i u zadnjim SPACE I podacima prema kojima omjer zatvorenika i službenika u Hrvatskoj, kada se usporedi s istovrsnim omjerima drugih država članica Vijeća Europe, pripada kategoriji „visoke razine“ koja indicira da je omjer za 5,1% do 25% veći od europske srednje vrijednosti (Aebi i sur., 2023). Nesrazmjer broja zatvorenika i broja službenika pravosudne policije važan je iz razloga što se odražava na poslove djelatnika osiguranja. Drugim riječima, porastom broja zatvorenika raste i opseg poslova službenika pravosudne policije (Mihoci, 2006) koji zahtijevaju neprestanu koncentraciju i promišljenost u postupanju (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010). Zbog navedenog, ali i

zbog činjenice da su službenici osiguranja u svakodnevnom izravnom doticaju sa zatvorenicima, njihov posao može biti vrlo stresan i zahtjevan (Kovčo Vukadin i Mihoci, 2010) što uslijed velike opterećenosti poslom može kulminirati raznim incidentnim situacijama (Mihoci, 2006). Posljedično, dolazi do sve većeg nezadovoljstva poslom i nesposobnosti za rad, ali i odljeva službenika (Gibbons i de Katzenbach, 2006).

Graf 2. Odnos broja službenika pravosudne policije i broja zatvorenika

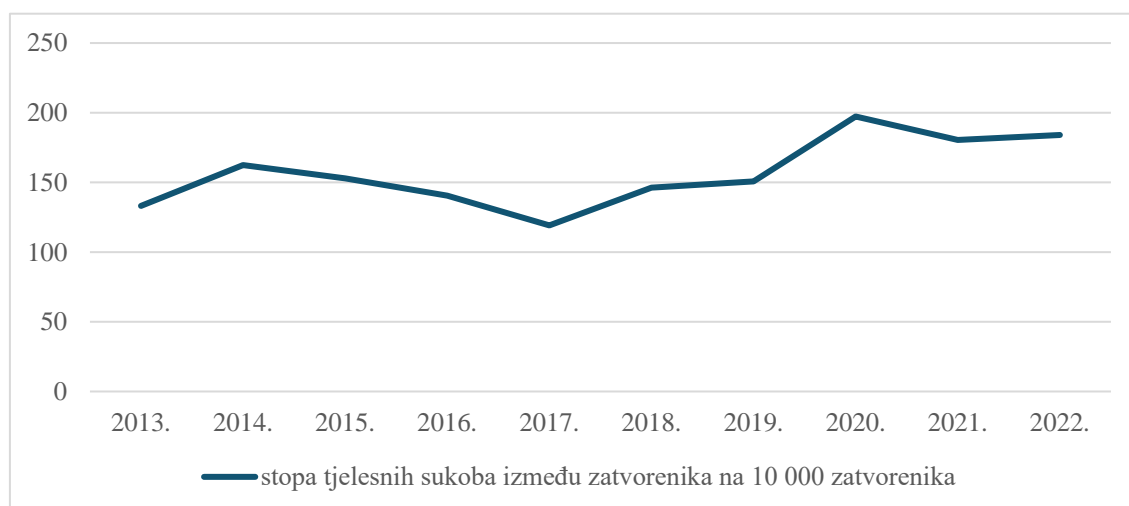
Obzirom na aktualni problem prenapučenosti te nepovoljni omjer broja zatvorenika i broja službenika pravosudne policije, važno je vidjeti odražava li se takav omjer na pojavu nasilja u hrvatskom zatvorskom sustavu. Razmatrajući stopu tjelesnih napada zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela (na 10 000 zatvorenika) tijekom promatranog razdoblja (Graf 3), primjetno je da su najviše stope napada bile tijekom 2013. i 2019. godine, a najmanje tijekom 2015. godine. U promatranom razdoblju, tijekom 2013. godine prema „stock“ i „flow“ podacima zabilježen je najveći broj zatvorenika, kao i velika opterećenost službenika pravosudne policije, stoga viša stopa napada tijekom te godine nije iznenađujuća. S druge strane, zanimljivo je što za 2016. godinu, tijekom koje je zabilježen najmanji broj zatvorenika te najmanje opterećenje pravosudnih policajaca, stopa tjelesnih napada zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela iznosi 7,16 na 10 000 zatvorenika, što je među višim stopama napada tijekom promatranog razdoblja. Obzirom da tijekom 2016. godine nije zabilježen problem prenapučenosti kaznenih tijela, valjalo bi ispitati je li u tom razdoblju došlo do kakvih promjena u strukturi zatvorenika ili nekih drugih čimbenika kojima bi se eventualno mogao objasniti porast stope napada. Kada se prema podacima iz zadnjeg dostupnog Izvješća izračuna stopa napada, primjetno je kako je ona blago porasla u odnosu na prethodnu godinu. Možda je tome, između ostaloga, doprinijela veća prekapacitiranost kaznenih tijela u odnosu na 2021. godinu. Promatrajući razdoblje između 2013. i 2022. godine primjetne su određene promjene u stopi tjelesnih napada zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela, međutim, te oscilacije nisu velike te je stopa ovakvih napada zapravo vrlo niska. Optimistična je i činjenica kako napadi zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela uglavnom nisu planirani i prethodno osmišljeni, već su rezultat njihove trenutne reakcije na određenu situaciju. Također, kontinuirano kroz godine, tijekom takvih incidenata nisu zabilježene teže ozljede zaposlenika (Ministarstvo pravosuđa, 2024). Ono što treba uzeti u obzir razmatrajući navedene podatke jest mogućnost da je jedan zatvorenik počinio više napada na službenike i/ili da je istovremeno više zatvorenika tjelesno napalo službenika/e kaznenih tijela.

Graf 3. Stopa tjelesnih napada zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela

Najčešći incidenti unutar zatvorskog okruženja su tjelesni sukobi između zatvorenika (Mihoci, 2006). Graf 4 prikazuje stope tjelesnih sukoba između zatvorenika u razdoblju od 2013. do 2022. godine. Tijekom 2013. godine, kada je prenapučenost hrvatskih kaznenih tijela bila najizraženija, stopa nasilja između zatvorenika bila je jedna od najnižih u promatranom razdoblju. Obzirom da je prema situacijskom modelu objašnjenja nasilja u kaznenim tijelima prenapučenost jedan od korelata koji se često dovodi u vezu s povećanjem nasilja, bilo bi zanimljivo detaljnije proučiti druge korelate i čimbenike kojima bi se navedena stopa mogla objasniti. U periodu između 2014. i 2017. godine primjetan je pad stope incidenata među zatvorenicima, dok se nakon 2017. godine bilježi njen porast. Stopa tjelesnih sukoba među zatvorenicima bila je najveća tijekom 2020. godine kada je iznosila nešto više od 197 sukoba na 10 000 zatvorenika. Prema podacima o apsolutnom broju tjelesnih sukoba između zatvorenika, u 2022. godini evidentirano je najviše takvih slučajeva u promatranom razdoblju, njih 236 (Ministarstvo pravosuđa, 2014, 2015, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2024). Međutim, obzirom na povećanje broja zatvorenika u odnosu na prethodnu godinu, nije došlo do značajnije promjene u stopi takvih incidenata. Kao i prilikom interpretacije stope tjelesnih napada zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela, i u ovom obliku nasilnog ponašanja potrebno je istaknuti kako se prikazani podaci temelje na broju tjelesnih sukoba što znači da obuhvaćaju ukupan broj takvih situacija, neovisno o tome koliko je zatvorenika sudjelovalo u sukobu te radi li se o istim zatvorenicima u više situacija. Obzirom da je primjetan porast apsolutnog broja tjelesnih sukoba između zatvorenika, ali i porast ukupnog broja zatvorenika unutar jedne godine, može se konstatirati kako je dinamika samih sukoba tijekom godina uglavnom konstantna (Ministarstvo pravosuđa, 2024).

Graf 4. Stopa tjelesnih sukoba zatvorenika

Zaključna razmatranja

Neosporno je da je nasilje općenito, pa tako i unutar kaznenih tijela, vrlo česta pojava koja rezultira brojnim negativnim posljedicama kako za pojedinca, tako i za njegovo šire okruženje. Nasilje u zatvorskom sustavu pretežito se nastoji objasniti kroz importacijski, deprivacijski i situacijski model. Cilj ovog rada bila je analiza službenih pokazatelja određenih oblika nasilnog ponašanja u hrvatskim kaznenim tijelima (tjelesni napadi zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela i tjelesni sukobi između zatvorenika) u razdoblju od 2013. do 2022. godine, a u svrhu provjere dijela situacijskog modela objašnjenja nasilja u zatvorskom sustavu. Službeni podaci Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske ukazuju na određene promjene u kretanju broja zatvorenika u promatranom razdoblju od 2013. do 2022. godine. Prema zadnjim izvješćima broj zatvorenika je u porastu što se odražava na problem prekapacitiranosti kaznenih tijela. S druge strane, porast broja zatvorenika nije praćen paralelnim porastom broja službenika pravosudne policije. Iako prema službenim podacima problem nasilja u zatvorima i kaznionicama u Hrvatskoj nije alarmantan, od 2021. godine uočava se blagi porast stope tjelesnih napada zatvorenika na zaposlenike kaznenih tijela te tjelesnih sukoba između zatvorenika. O konkretnoj povezanosti nasilja i prenapučenosti kaznenih tijela u Hrvatskoj ne može se zaključiti samo na temelju prikazanih službenih podataka i bez daljnjih analiza. Važno je naglasiti kako je praćenje statističkih pokazatelja samo jedan od pristupa u praćenju nasilnog ponašanja u penalnom sustavu te ono ima određena ograničenja. Primjerice, u službenim izvješćima prikazani su samo oni incidenti koji su službeno prijavljeni, a na izvještavanje o određenom nasilnom incidentu uvelike može utjecati osobna percepcija pojedinca. Stoga, za detaljniji uvid u odnos između prenapučenosti i nasilja u hrvatskom zatvorskom sustavu potrebno je pristupiti i iz drugih metodoloških pristupa. Kombinacijom kvantitativnog i kvalitativnog pristupa sigurno bi se dobili potpuniji podaci o incidenciji, ali i fenomenologiji nasilja u hrvatskim kaznenim tijelima. To bi doprinijelo boljem razumijevanju nasilnog ponašanja unutar penalnog sustava te razvijanju adekvatnih tretmanskih programa, a sve u svrhu, kako prevencije i suzbijanja nasilja u zatvorskom sustavu, tako i uspješnije rehabilitacije zatvorenika.

Literatura:

- Aebi, M. F., Cocco, E., i Molnar, L. (2023). *SPACE I – 2022 – Council of Europe annual penal statistics: Prison population*. Council of Europe and University of Lausanne.
- Baggio, S., Peigné, N., Heller, P., Gétaz, L., Liebrez, M., i Wolff, H. (2020). Do overcrowding and turnover cause violence in prison? *Frontiers in Psychiatry*, 10, 1-4. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2019.01015>
- Balent, S. (2008). *Nasilje u hrvatskim zatvorima i kaznionicama*. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Beauregard, V., i Brochu, S. (2013). Gambling in detention: A source of violence? *Deviant Behavior*, 34, 339-360. <https://doi.org/10.1080/01639625.2012.726178>
- Beijersbergen, K. A., Dirkzwager, A. J. E., Eichelsheim, V. I., Van Der Laan, P. H., i Nieuwbeerta, P. (2015). Procedural justice, anger, and prisoners' misconduct: A longitudinal study. *Criminal Justice and Behaviour*, 42(2), 196-218. <https://doi.org/10.1177/0093854814550710>
- Cooke, D. J., Wozniak, E., i Johnstone, L. (2008). Casting light on prison violence in Scotland: Evaluating the impact of situational risk factors. *Criminal Justice and Behavior*, 35(8), 1065-1078. <https://doi.org/10.1177/0093854808318867>
- Ekland-Olson, S., Barrick, D. M., i Cohen, L. E. (1983). Prison overcrowding and disciplinary problems: An analysis of the Texas prison system. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 19(2), 163-176. <https://doi.org/10.1177/002188638301900212>
- Fedock, G. L. (2017). Women's psychological adjustment to prison: A review for future social work directions. *Social Work Research*, 41(1), 31-42. <https://doi.org/10.1093/swr/svw031>
- Gadon, L., Johnstone, L., i Cooke, D. (2006). Situational variables and institutional violence: A systematic review of the literature. *Clinical Psychology Review*, 26(5), 515-534. [10.1016/j.cpr.2006.02.002](https://doi.org/10.1016/j.cpr.2006.02.002)
- Gaes, G. G. (1994). Prison crowding research reexamined. *The Prison Journal*, 74(3), 329-363. <https://doi.org/10.1177/0032855594074003004>
- Gibbons, J., i de Katzenbach, N. (2006). *Confronting confinement: A report on the commission on safety and abuse in America's prison*. New York, NY: Vera Institute of Justice.

- Griffin, M. L., i Hepburn, J. R. (2012). Inmate misconduct and the institutional capacity for control. *Criminal Justice and Behavior*, 40(3), 419-466. <https://doi.org/10.1177/0093854812457920>
- Ireland, J. L. (2002). Social self-esteem and self-reported bullying behaviour among adult prisoners. *Aggressive Behavior*, 28(3), 185-197. <https://doi.org/10.1002/ab.90021>
- Jacobi, J. V. (2005). Prison health, public health: Obligations and opportunities. *American Journal of Law & Medicine*, 31(4), 447-478. <https://doi.org/10.1177/009885880503100403>
- Kovčo Vukadin, I. (2014). Prevencija nasilja u zatvorima: restorativni pristup. Zbornik radova. *Međunarodna naučno-stručna konferencija Izgradnja modernog pravnog sistema*, Sarajevo, Centar za društvena istraživanja, Internacionalni Burč univerzitet, (ur.), 129-150.
- Kovčo Vukadin, I., i Mihoci, M. (2010). Nasilje u penalnim ustanovama. *Hrvatski ljetopis za kazneno prvo i praksu*, 17(1), 333-367.
- Kovčo Vukadin, I., Rajić, S., i Balenović, M. (2009). Uspostava probacijskog sustava – novi izazov za Hrvatsku? *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16(2), 711-751.
- Martin, J. L., Lichtenstein, B., Jenkot, R. B., i Forde, D. R. (2012). „They can take us over any time they want“: Correctional officers' reponses to prison crowding. *The Prison Journal*, 92(1), 88-105. <https://doi.org/10.1177/0032885511429256>
- Mejovšek, M. (2002). *Uvod u penološku psihologiju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Mihoci, M. (2006). Sigurnost kaznionica i zatvora. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(2), 879-905.
- Ministarstvo pravosuđa (2014). Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2013. godinu.
- Ministarstvo pravosuđa (2015). Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2014. godinu.
- Ministarstvo pravosuđa (2017). Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2016. godinu.
- Ministarstvo pravosuđa (2018). Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2017. godinu.
- Ministarstvo pravosuđa (2019). Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2018. godinu.
- Ministarstvo pravosuđa (2020). Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2019. godinu.
- Ministarstvo pravosuđa (2021). Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2020. godinu.
- Ministarstvo pravosuđa (2022). Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu.
- Ministarstvo pravosuđa (2024). Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2022. godinu.
- Ministry of Justice. (2024). *Safety in custody statistics, England and Wales: Deaths in prison custody to March 2024 assaults and self-harm to December 2023*. London: National Statistics.
- Rajić, S. (2017). *Prevencija nasilja u zatvorskom sustavu*. Doktorska disertacija. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Reisig, M. D. (2002). Administrative control and inmate homicide. *Homicide Studies*, 6(1), 84-103. <https://doi.org/10.1177/1088767902006001005>
- Ruderman, M. A., Wilson, D. F., i Reid, S. (2015). Does prison crowding predict higher rates of substance use related parole violations? A recurrent events multi-level survival analysis. *PloS One*, 10(10). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0141328>
- Sechrest, D. K. (1991). The effects of density on jail assaults. *Journal of Criminal Justice*, 19(3), 211-223. [https://doi.org/10.1016/0047-2352\(91\)90001-C](https://doi.org/10.1016/0047-2352(91)90001-C)
- Steiner, B., i Wooldredge, J. (2013). Sex differences in the predictors of prisoner misconduct. *Criminal Justice and Behavior*, 41(4), 433-452. <https://doi.org/10.1177/0093854813504404>
- Stephan, J. J., i Karberg, J. C. (2003). *Census of state and federal correctional facilities, 2000*. Washington, DC: Department of Justice, Office of Justice Programs.
- Tartaro, C. (2002). The impact of density on jail violence. *Journal of Criminal Justice*, 30(6), 499-510. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(02\)00172-1](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(02)00172-1)
- Tartaro, C., i Levy, M. P. (2007). Density, inmate assaults, and direct supervision jails. *Criminal Justice Policy Review*, 18(4), 395-417. <https://doi.org/10.1177/0887403407299863>
- Trulson, C. R., DeLisi, M., i Marquart, J. W. (2011). Institutional misconduct, delinquent background, and rearrest frequency among serious and violent delinquent offenders. *Crime & Delinquency*, 57(5), 709-731. <https://doi.org/10.1177/0011128709340224>
- Wallace, G. N. (2012). The real lethal punishment: The inadequacy of prison health care and how it can be fixed. *Faulkner Law Review*, 4, 265-297.

- Welch, M. (2011). *Corrections: A critical approach*. Routledge: Taylor & Francis Group.
- Wolff, N., Blitz, C. L., Shi, J., Siegel, J., i Bachman, R. (2007). Physical violence inside prisons: Rates of victimization. *Criminal Justice and Behavior*, 34(5), 588-599. <https://doi.org/10.1177/0093854806296830>
- Wooldredge, J., Griffin, T., i Pratt, T. (2001). Considering hierarchical models for research on inmate behavior: Predicting misconduct with multilevel data. *Justice Quarterly*, 18(1), 203-231. <https://doi.org/10.1080/07418820100094871>
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health*. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1
- Wortley, R. (2002). *Situational prison control – crime prevention in correctional institutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wulf-Ludden, T. (2013). Interpersonal relationship among inmates and prison violence. *Journal of Crime and Justice*, 36(1), 116-136. <https://doi.org/10.1080/0735648X.2012.755467>

VIOLENCE IN THE CROATIAN PRISON SYSTEM – OFFICIAL DATA ANALYSIS

Abstract: Violence is a significant public health problem. In the prison environment, it is seen as an unavoidable and ubiquitous phenomenon. Penal authorities are responsible for ensuring the safety of both prisoners and prison staff. Maintaining security is much more difficult when the number of prisoners increases. Prison overcrowding is one of the frequently studied correlates of violent behaviour in penal systems. Violence results in a variety of negative consequences that are reflected in many aspects of prison conditions. In order to better understand the problem of violence in prisons, as well as its prevention and suppression, it is necessary to constantly monitor and adequately address it. One of the approaches to monitoring the various forms of violent behaviour in the penal system is the monitoring of official indicators. Accordingly, the aim of this paper is to analyse the official indicators of certain forms of violent behaviour in Croatian prisons (physical attacks by prisoners on prison staff and physical conflicts between prisoners) in the period from 2013 to 2022, and for the purpose of verifying part of the situational model of explaining violence in the prison system. The analysis of the official reports of the Ministry of Justice and Public Administration of the Republic of Croatia indicates a decrease in the number of prisoners in the period from 2013 to 2016, while their number increases after 2016 and, according to the last two available reports, exceeds the available accommodation capacity. The increase in the number of prisoners was not accompanied by a parallel increase in the number of judicial police officers. In the period observed, the rates of physical attacks by prisoners on prison staff were highest in 2013 and 2019 and lowest in 2015. The rates of physical conflicts between prisoners are relatively constant, with a slightly larger increase in 2020. In summary, although the problem of violence in Croatian prisons is not alarming according to official data, there has been a slight increase in these forms of violent behaviour in prisons recent years (2021 and 2022).

Keywords: violence, prison system, official data, Croatia